

Dobrá architektura vede k přesažnému

Alena Scheinostová

Lze vystavovat myšlení? Expozici k sedmdesátinám věhlasného architekta Josefa Pleskota v pražském Museu Kampa, nazvanou jednoduše *Města*, se o to její kurátoři Norbert Schmidt a Jan Skřivánek pokusili: inspirativně a úspěšně.

Jméno Josefa Pleskota míváme spojeno především s elegantními zásahy do chrámových a klášterních prostor – mj. v pražském dominikánském klášteře, kostele Nejsvětějšího Srdce Páně nebo jako autora kyvadla odměňujícího postní čas u Nejsvětějšího Salvátora na pražském Starém Městě. Prestižní ocenění však sbírá zejména za svou práci ve veřejném prostoru. Rodák z Písku (3. prosince 1952) je hlavním architektem postupné přeměny industriálních budov v Dolních Vítkovicích, v Praze je autorem průchodu valem do Jeleního příkopu na Pražském hradě nebo řady kancelářských i obytných areálů. A v Litomyšli je to zejména oceňovaný přerod zámeckého návrší. Přestože Pleskot pracoval i jinde, tato tři místa nesou jeho otisk nejvýraznější, proto je právě na nich výstava vybudována.

Nečekejme obligátní srovnání „před“ a „po“ nebo přehledku architektonických plánů a modelů. Ty zde sice najdeme také, ale vždy v průhledujících souvislostech, jak mají ostatně Norbert Schmidt i Josef Pleskot ve zvyku (připomeňme např. jejich neotřelou expozici *Starí mistři* v Národní galerii Praha). Města zabírají v Museu Kampa – někdejšími industriálními prostory Sovových mlýnů – čtyři sály propojené přechody, které pomáhají myšlenku expozice dotvářet. Na stěnách je lemují otázky: Co je to město? Jak dnes žije komunita, rodina, jednotlivec? Zbourat, nebo přestavět? I díky nim návštěvník proniká do hlavy architekta a podílí se na jeho představách.

„Právě o to jsme se chtěli pokusit a Josefovou architekturu také zasadit do souvislostí a kon-

Kartonový model dominikánského kláštera v Praze s Pleskotovými úpravami.

Snímek autorka

textů, ve kterých vzniká,“ vysvětlil KT Norbert Schmidt, který je dlouholetým Pleskotovým spolupracovníkem v pražském AP atelieru. Znamenalo to též ukázat specifčnost dotyčných tří měst, jejich „obraz“ – tedy to, jak město po generace vnímají, jak v něm žijí a jak je v architektonických úpravách, ale třeba i v literárním a výtvarném umění reflektují jeho obyvatelé i návštěvníci. „Tento ‚obraz města‘ je pro Josefa vždy základem, na kterém pracuje. Kontext určuje řešení,“ dodává Schmidt.

Vítkovice se tak představují jako verneovské „ocelové město“, i za pomoci velkoformátových fotografií či přímého videopřenosu z prostor někdejší hutě, kterou Pleskot krok za krokem přeměňuje v kulturní a společenské centrum. Litomyšl se zase ukazuje v intimitě maloměsta, kde funguje společná péče o staro-

bylé dědictví i o podnětné novodobé soužití. Příznačně středem tohoto sálu je kulatý stůl, kolem kterého lze zasednout, listovat výkresy a knihami a společně snít o budoucí podobě města pro všechny, kde je architektura „nástrojem politiky a vytváření prostoru motivujícího k setkávání“ – jak vystihuje Schmidt. Každou sobotu bude ostatně v tomto sále hostem někdo z těch, kdo se na tepající podobě Litomyšli (pro svou stavební politiku dávanou za vzor po celé Evropě) podílejí.

Pleskotovu práci v mnohvrstevnaté Praze pak ukotvuje „kapsa“ ve středu pražského sálu s tématem urbanistického rozvoje Vinohrad od 19. století. Na poznání „mentálního obrazu“ této pražské čtvrti se Josef Pleskot v 80. letech podílel spolu s Jiřím Ševčíkem a shodná metoda je pro něj zásadní dodnes – ať už se jed-

ná o výstavbu v částečně přírodním prostředí na Parukářce či v Radlicích nebo o úvahy nad pražskou magistrálou jako logickou budoucí tepnou města ústící k zamýšlené Vltavské filharmonii v Holešovicích.

Prostor je věnován i tomu, co Norbert Schmidt nazývá „akupunkturními zásahy“ do starých budov – úpravám duchovních prostor připomenutých výše. „Můžeme je popsat jako zacílené vpichy, které tyto prostory oživují, uzdravují a přizpůsobují současnému používání,“ dokresluje kurátor.

Otevřít mysl a vyrazit ven

Expozice vrcholí ve stylizovaném atelieru, který zavádí do Pleskotova profesního zázemí i soukromí. Zde si příchodí uvědomí, jak dlouhá pouť vede od první skici k hotové stavbě, jež je vždy výsledkem mnohostranné spolupráce, dialogu a naslouchání různým představám i potřebám. Lze se tu posadit k Pleskotovu atelierovému stolu nebo do pohodlného křesla a listovat knihami, třeba i tou, kterou pod názvem *Josef Pleskot: Rozhovory 1989–2019* (Arbor vitae 2021) připravil Schmidt společně s Karolinou Jirkalovou.

A čeká tu ještě jedno překvapení: pro tuto výstavu nechali po letech oba kurátoři odkrýt okna s jedinečnými výhledy na Vltavu, Karlův most a Pražský hrad. „Chceme i tím poukázat na to, jak nás dobrá architektura může otevírat skutečností, které nás přesahují,“ doplňuje Norbert Schmidt. „Ideální výsledek by byl, kdybychom tu lidi inspirovali, aby z výstav vyrazili do města, do Ostravy, Litomyšle i Prahy, za jednotlivými budovami a veřejnými prostory – a dokázali se pak třeba i na své známé okolí dívat zase trochu jinak,“ uzavírá kurátor.

30. listopadu od 20 hodin vysílá Český rozhlas Vltava dokument Teresie Bečkové „Architektura a společnost pohledem Josefa Pleskota“, který jubilanta i jeho dílo představí ve velkorysém dvouhodinové stopáži.

Josef Pleskot: Města. Museum Kampa (U Sovových mlýnů 2, Praha 1), 5. 11. 2022 – 12. 2. 2023

Filmová porážka v čase války

Karel Pučelík

Očekávaný válečný film *Na západní frontě klid*, který je od října jednou z chloub placeného televizního kanálu Netflix, není špatný, rozhodně ne z technické stránky. Se slavnou knižní předlohou a jejím znepokojivým poselstvím má ale společného velmi málo.

Snímek na motivy kultovní knihy Ericha Marii Remarqua zobrazuje cestu sotva plnoletých studentů maloměstského německého gymnázia na prvoválečnou frontu. K dobrovolnému narukování je vybíchovala všudypřítomná nacionalistická nálada, ale hned v prvních dnech v zákopech přichází kruté vystřízlivění, které je často to poslední, co mladíci za svůj krátký život poznají. Něco

podobného zažívají i mladí mobilizovaní Rusové na ukrajinské frontě.

Vyzdvihneme jeden aspekt, který je většinou českých diváků cizí. Naše kultura už s první světovou válkou moc nepracuje. Zákopy, krysy a vlhko, dusivý plyn, bodáky lámající se mezi žebry a nesmyslný boj muže proti muži si možná už nedovedeme představit v zemi, kde jsou dnes neznámější literární dílem o tomto konfliktu *Osudy dobrého vojáka Švejka*, z něhož si mnozí odnesou po povrchním čtení jen humorné pasáže. V západních zemích je však první světová válka dodnes traumatem, zdrojem příšerných zážitků, které formovaly celou jednu generaci. Skoro každá rodina má někoho, kdo v zákopech byl.

Film *Na západní frontě klid* alespoň na chvíli dává Švejkovi dovolenou a do našich obýváků přináší obrázky plamenometů a mladých vojáků, kterým se hrůzo zdravý rozum trhá ze řetězd, až dělají nesmyslné věci a v jejich důsledku zbytečně umírají. Právě expresivita může diváka aspoň trochu přimět se zamyslet, co

přináší válka a co asi tak mohou zažívat i dnes vojáci a civilisté na Ukrajině. Kdo porozumí Remarquovi, nemůže už nikdy podporovat nespravedlivou válku a vypjatý nacionalismus.

A četli jste to?

A teď to horší. Opomenout lze věcné chyby. Zarážející je však volnost, se kterou režisér Edward Berger Remarquovo dílo adaptoval. Pokud se nějaký maturant těší, že se podívá na film a pak bude jeho příběh prezentován jako děj knihy, dopadne špatně. Zejména závěr je hodně upravený, možná s cílem příběh zjednodušit a zdramatizovat. Pro knihu klíčová perspektiva vojáka jako bezvýznamného „krmiva pro kanóny“ zase bere za své s přidanou dějovou linkou velké politiky v podání ploše karikovaných politiků a generálů.

S Bergerovými úpravami vlastně nedává smysl ani samotný název, protože Remarque tak knihu nepojmenoval pro nic za nic – a nevidím

důvod, proč by se její vyznění mělo takto výrazně měnit. Zatímco na konci knihy umírá hrdina zbytečně a náhodně zbloudilou střepinou (což podtrhuje nesmyslnost války), ve filmu si za svou smrt může sám. Když čtete Remarqua, není těžké se do jeho příběhů nechat vtáhnout a objevit základní poselství. To u tohoto filmu hledáte těžko. Ani násilí nepoužívá Remarque bezúčelně, zatímco zde se hrdina mění ve vraždící monstrum.

Pokud bych knihu nečetl, možná by u mě film obstál jako válečné béčko, které neurazí ani nenadchne. Takto je ale můj verdikt jasný. Jistě je přínosné točit znepokojivé filmy, které nás donutí přemýšlet o důležitých věcech, zaplní mezery ve znalostech a přemostí kultury, ale příště prosím čtete předlohu nebo vaře úplně podle vlastních receptů. Nikdo nevezme Porsche, aby ho přestavěl na Renaulta. Taková kombinace je totiž k uzoufání.

Na západní frontě klid. Režie E. Berger (Německo / USA 2022)

Do hlubin poznání starších bratrů

KNIŽNÍ TIP

Zdeňka A. Emingera

Knihu religionisty a teologa Pavla Hoška *Chasidské příběhy s podtitulem Mezi židovskou mystikou a krásnou literaturou* není jen plodem autorovy erudice. Cítíte, že to, o čem píše, nejprve prošlo jeho srdcem a jeho duší.

Jen málokterý autor religionistické a duchovní literatury bývá ve svém díle tak autentický a pravdivý jako právě Pavel Hošek. Tentokrát se ponoří do chasidských příběhů, do historie, spiritualitu a osudů velkých židovských osobností tak silně, jak to u nás naposledy učinil Jiří Langer, jehož kniha

Devět bran působí dodnes jako literární zázrak. Vyprávění legendárních chasidských osobností jako rabbiho Nachmana z Braclavi, zmíněného Jiřího Langer, filozofa Martina Buber, polsko-amerického rabína Abrahama Joshuy Heschela, přeživšího holokaustu Elieho Wiesela nebo spisovatelů Chaima Potoka či Isaaca Bashevisse Singera podnítila Pavla Hoška k precizní a čtivé religionisticko-teologické analýze. Z ní plynou zajímavá poučení, ale hlavně velká duchovní hodnota.

Rozumí se samo sebou, že autor musel zařadit i životopisné medailony těchto osobností – zvláště proto, že i jejich životní pouť a dílo, jak dobře poznamenává, zvou k četbě židovských příběhů a jejich novému a novému vyprávění. Vyprávěním starých i novějších chasidských příběhů se zas a znovu odvíjí příběh Hospodina stvoření. Jinými slovy, ty nádherné příběhy chasidské moudrosti jsou děním, v němž se v lidských srdcích, vztazích a komunitách

zjevuje – a tedy žije, působí a léčí – sám Bůh.

Jen s máločím srovnatelné životy východoevropských rabinů, zbožných cadiků, jejich rodin, žen a dětí vynikají zvláštním druhem nostalgie a smutku a zároveň veselím a nakažlivou radostí, v nichž se člověk plně odevzdává do Boží vůle, aby tak mohl žít – navzdory okolnostem – život, který při vši chudobě, bolesti a tragice má smysl. Lidé, z nichž většina zahynula při holokaustu a jen menšina se zachránila útekem, nám ve svých vyprávěních dali nahlédnout do velkých Božích tajemství, do židovské mystiky, kultury, liturgie, modliteb a hudby jako málokdo předtím. Také proto se Hošek věnuje ikonickým židovským autorům, z nichž někteří dobrovolně opustili prostor východoevropské židovské kultury a přesídlili do velkého světa, aby se stali apoštoly tohoto druhu židovské moudrosti a zbožnosti mezi lidmi, kteří toho o židovství nevěděli mnoho.

Rovněž Jiří Langer, Martin Buber či Pavel Hošek se rozhodli přetlumočit poklad chasidské kultury – příběhy, romány, novely, modlitby, eseje, pohádky, modlitby a básně – nám, lidem 20. a 21. století. Nechtěli, aby něco z těchto pokladů zůstalo zachováno pouze ve starých knihách, v encyklopediích, v odcházející paměti lidí. Právě za to jim patří velký dík.

Pavel Hošek uvádí čtenáře také do židovského pojmosloví, do základů židovské víry, historie, kultury, jazyka a umění. I tím zve ke čtení velkých příběhů, k zázraku Božího vyvolení a k zázraku slova. Pomůže čtenáři, aby se zamiloval.

P. Hošek: Chasidské příběhy (CDK 2022)

Autor je teolog.

